

До разової Спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Одеська
юридична академія»

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, кандидата юридичних наук, доцента

Завтура Віктора Андрійовича на дисертацію Драгунова Віталія Вікторовича
на тему: **«Забезпечення прав при затриманні окремої категорії осіб»**, подану
на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Аналіз динаміки кримінального процесуального законодавства України демонструє стійку тенденцію до диференціації кримінального провадження.

Положення Глави 37 КПК України 2012 року передбачають низку додаткових гарантій для окремих категорій осіб, що обіймають визначені законом посади або займаються певною професійною діяльністю, задля того аби забезпечити належне виконання ними надважливих для сталості української державності та правової системи функцій. Однак пошук балансу між недопустимістю необґрунтованого переслідування відповідних осіб та забезпеченням невідворотності їх кримінальної відповідальності є надскладним завданням для кримінальної процесуальної доктрини, до вирішення якої долучаються вітчизняні науковці.

В інституті затримання окремої категорії осіб проявляється найбільш глибока диференціація кримінальної процесуальної форми відповідного особливого порядку кримінального провадження. Його нормативна регламентація піддалася ґрунтовному оновленню у 2019 році, але, як показав досвід, це не забезпечило правової визначеності та єдності у застосуванні відповідних норм КПК України.

У цьому контексті, дисертаційне дослідження В.В. Драгунова видається актуальним, своєчасним та затребуваним, і автор це переконливо обґрунтував.

Про актуальність рецензованого дисертаційного дослідження свідчить і його зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» «Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід та перспективи» на 2016–2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016–2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842), а також плану науково-дослідної роботи кафедри «Реформування кримінального процесуального, кримінально-виконавчого права та оперативно-розшукової діяльності в умовах євроінтеграції та протидії злочинності в епоху цифрового суспільства» у межах виконання теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 роки.

Наукова обґрунтованість представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень.

Автор визначив метою свого дослідження вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні теоретичних основ та прикладних положень, пов'язаних із забезпеченням прав при затриманні окремої категорії осіб (стор. 7 дисертації).

Для досягнення поставленої мети у дисертації вирішувались такі завдання: визначити стан наукового дослідження інституту затримання у кримінальному процесі; уточнити поняття, правову природу та види затримання у кримінальному процесі; визначити основні міжнародно-правові стандарти забезпечення прав затриманих осіб у кримінальному провадженні; сформулювати пропозиції щодо визначення кола осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження; визначити гарантії прав та свобод осіб, щодо яких застосовується особливий порядок кримінального провадження; вирішити основні теоретичні та практичні проблеми забезпечення

прав при здійсненні затримання судді; вирішити основні теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав при здійсненні затримання народних депутатів України; вирішити основні теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав при здійсненні затримання інших осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження; сформулювати пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства в частині забезпечення прав при затриманні окремої категорії осіб.

Слід відзначити, що автор правильно та методологічно вірно сформулював мету, завдання, предмет та об'єкт свого дисертаційного дослідження.

Більшість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у роботі викладені чітко та переконливо, стиль їх викладення дозволяє повно та несуперечливо усвідомити їх зміст. Ознайомлення зі змістом роботи дає змогу констатувати, що автор на високому рівні оволодів сучасною методологією наукової діяльності.

Методологічною основою дисертаційного дослідження виступив комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження, серед яких, діалектичний метод, системний метод, метод системно-структурного аналізу, а також формально-юридичний, порівняльно-правовий та логіко-нормативний методи.

Достовірність результатів, отриманих за підсумком роботи над дисертаційним дослідженням забезпечується широким використанням наукових джерел, доволі значній за обсягом емпіричній базі, яку склали рішення Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України, постанови Верховного Суду, судові рішення, розміщені у Єдиному державному реєстрі судових рішень, рішення Вищої ради правосуддя.

Не можна не відзначити у цьому контексті доволі широке використання актів конституційного та кримінального процесуального законодавства інших держав, які регламентують питання, дотичні до предмета дисертаційного дослідження.

Указане дозволяє дійти висновку, що наукові положення, рекомендації та висновки дисертаційного дослідження є обґрунтованими, методологічно

вірними та такими, що мають системний, комплексний характер та містять наукову новизну.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень полягає в тому, що дисертація є першим спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних аспектів забезпечення прав при затриманні окремої категорії осіб на основі положень КПК України 2012 року.

Низка наукових висновків та пропозицій здобувача мають абсолютну новизну та вперше були сформульовані в українській кримінальній процесуальній доктрині, зокрема:

1) запропоновано здійснювати класифікацію осіб, яких відповідно до ст. 480 КПК України віднесено до окремої категорії за такими критерієм як характер встановлених у законі гарантій незалежності та невтручання у їх діяльність (особи, які відповідно до закону наділяються кримінальним процесуальним імунітетом; особи, чия діяльність відповідно до закону забезпечується особистими гарантіями незалежності та заборони будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання; особи, що залучені до процесу, який відповідно до закону є захищеним від протиправного втручання);

2) обґрунтовано доцільність віднесення до окремої категорії осіб, які обіймають посаду прокурора прокуратури відповідно до ст. 15 Закону України «Про прокуратуру, працівників Державного бюро розслідувань, Директора та працівників Бюро економічної безпеки;

3) обґрунтовано необхідність нормативного закріплення обов'язку слідчого, прокурора, повідомляти Генерального прокурора України (виконувача обов'язків Генерального прокурора) про отримання ними з будь-яких джерел відомостей, що можуть свідчити про вчинення суддею Вищого антикорупційного суду, народним депутатом України;

4) сформульовано висновок про те, що ухвала слідчого судді про застосування запобіжного заходу щодо судді не може бути постановлена з підстав обґрунтованості підозри у вчиненні кримінального правопорушення, яке не було предметом розгляду Вищої ради правосуддя;

5) обґрунтована доцільність впровадження такої нормативної регламентації, за якої народний депутат може бути затриманий без ухвали слідчого судді у разі, якщо останнього застали під час вчинення або безпосередньо після вчинення будь-якого тяжкого або особливо тяжкого злочину;

6) обґрунтована доцільність участі представника ради адвокатів регіону при розгляді слідчим суддею, судом клопотання про обрання запобіжного заходу щодо адвоката, тимчасовий доступ до його речей і документів ;

7) сформульована доктринальна модель особливостей порядку притягнення до кримінальної відповідальності Уповноваженого Верховної ради з прав людини, за якої його затримання, застосування до нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та домашнього арешту, обшук, огляд його житла чи іншого володіння, особистий обшук не допускається без згоди Верховної Ради України (крім випадків затримання безпосередньо на місці вчинення кримінального правопорушення), а клопотання про дозвіл на його затримання з метою приводу, обрання та продовження щодо нього запобіжного заходу, обшуку, огляду житла, іншого володіння, тимчасового доступу до речей і документів, негласних (слідчих) розшукових дій мають бути погоджені виключно Генеральним прокурором України (особою, яка виконує обов'язки Генерального прокурора України);

8) запропоновано встановити у положеннях ст. 482 КПК України граничний строк затримання судді без згоди Вищої ради правосуддя.

Ці положення та пропозиції складають найбільшу наукову цінність дисертаційного дослідження В.В. Драгунова та є важливим внеском в українську кримінальну процесуальну доктрину.

Водночас, дисертаційне дослідження містить й інші положення, що мають наукову новизну, є обґрунтованими, слушними та спрямовані на подальший розвиток проблематики забезпечення прав при затриманні окремої категорії осіб.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.
Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що включають 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (193 найменувань) та 3 додатків.

Загальний обсяг дисертації становить 192 сторінки, з них основний текст – 160 сторінок, 3 додатки розміщені на 13 сторінках.

Дисертаційне дослідження характеризується продуманим планом та змістом, науково обґрунтованими та вичерпними висновками.

Перший розділ «Теоретико-методологічні основи дослідження інституту затримання у кримінальному процесі» складається із трьох підрозділів, у яких розкриваються питання щодо стану наукового дослідження інституту затримання у кримінальному процесі, поняття, правової природи та класифікації затримання у кримінальному процесі, а також забезпечення прав осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення у контексті міжнародно-правових стандартів та практики Європейського суду з прав людини.

Другий розділ «Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб як особливий порядок кримінального провадження» складається із двох підрозділів, у яких дисертант розкриває питання щодо кола осіб, відносно яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження, а також гарантій прав та свобод осіб, щодо яких застосовується особливий порядок кримінального провадження, передбачений главою 37 КПК України.

У третьому розділі «Забезпечення прав при здійсненні затримання окремих категорій осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження» здобувач розглядає питання щодо забезпечення прав при затриманні суддів, народних депутатів України, а також деяких інших осіб, віднесених до окремої категорії відповідно до положень ст. 480 КПК України.

Дисертація написана грамотною мовою, науковий стиль роботи витримано. Здобувач Драгунов В.В. на високому рівні продемонстрував свої здібності до наукового пошуку, вміння коректно вести наукову дискусію та аргументувати власну позицію, а також повністю оволодів методологією наукової діяльності.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам.

Усі завдання, які ставив перед собою дисертант для досягнення поставленої мети є вирішеними.

Основні результати проведених здобувачем наукових досліджень, викладені у дисертаційному дослідженні, достатньо повно відображені у наукових працях. Вони знайшли відображення у 7 наукових публікаціях, у тому числі, – у 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що сформульовані у дисертації висновки можуть бути використані у: 1) науково-дослідній роботі - для розвитку подальших наукових досліджень проблематики забезпечення прав при здійсненні затримання окремої категорії осіб; 2) правотворчій діяльності – для удосконалення нормативної регламентації затримання окремої категорії осіб; 3) правозастосовній діяльності – для забезпечення єдності застосування норм кримінального процесуального та суміжного законодавства, що регламентує порядок затримання окремої категорії осіб; 4) навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Проведення слідчих (розшукових) дій», «Криміналістика», «Методика розслідування кримінальних правопорушень» (Акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від 16 жовтня 2024 року).

Відсутність порушень академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні В.В. Драгунова текстових запозичень без посилання на першоджерело НЕ виявлено. Академічний текст можна вважати оригінальною авторською розвідкою у важливій для кримінальної процесуальної доктрини та правозастосовної діяльності царині – забезпеченні прав при затриманні окремої категорії осіб.

Щодо відсутності реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувача та/або його наукового керівника. Рецензент не має реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувача Драгунова Віталія

Вікторовича, його наукового керівника Гуртієвої Людмили Миколаївни та не є їх близькою особою.

Відзначаючи в цілому високий науковий рівень дисертаційного дослідження, його логічність та наукову новизну, слід зазначити, що робота **містить низку положень, які є спірними та потребують додаткових пояснень автора:**

1. У підрозділі 2.1 дисертант при викладенні результатів свого дослідження доволі часто оперує таким поняттям як «кримінальний процесуальний імунітет», звертаючись, у тому числі, до релевантного законодавства зарубіжних країн, яке містить визначення та розкриває зміст цього поняття. У зв'язку із цим, хотілось би почути думку дисертанта з приводу того, чи слід було б нормативно закріпити у КПК України аналогічні положення, які визначали б поняття кримінального процесуального імунітету, його межі та зміст.

2. На стор. 111 дисертації здобувач пропонує доповнити КПК України нормою, відповідно до якої ухвала слідчого судді про застосування запобіжного заходу щодо судді не може бути постановлена з підстав обґрунтованості підозри у вчиненні кримінального правопорушення, яке не було предметом розгляду Вищої ради правосуддя. Погоджуючись із такою думкою, все ж слід було б уточнити, яким має бути алгоритм дії сторони обвинувачення, якщо після надання Вищою радою правосуддя дозволу на застосування до судді запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, під час здійснення досудового розслідування будуть виявлені ознаки іншого кримінального правопорушення.

3. Формулюючи пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства, здобувач пропонує аби клопотання про обрання та продовження строку дії запобіжного заходу щодо народного депутата України були погоджені Генеральним прокурором України (або особою, що виконує його обов'язки) (стор. 130 дисертації). Аналогічну гарантію дисертант пропонує встановити для адвокатів (стор. 144 дисертації). Водночас, в контексті суддів Конституційного Суду України, автор пропонує аби лише клопотання про обрання та продовження щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під

вартою та домашнього арешту були погоджені Генеральним прокурором України, тобто мова йде лише про ізоляційні запобіжні заходи (стор. 150 дисертації). Така різниця у колі процесуальних гарантій вимагає більш детальних пояснень.

Втім, висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та можуть бути предметом наукової дискусії під час публічного захисту.

Загальний висновок.

1. Дисертація **Драгунова Віталія Вікторовича** на тему «**Забезпечення прав при затриманні окремої категорії осіб**» є комплексною, оригінальною та завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить науково обґрунтовані висновки щодо забезпечення прав при затриманні окремої категорії осіб, які мають важливе теоретико-прикладне значення для кримінальної процесуальної доктрини.

2. Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 – «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року (зі змінами).

3. Здобувач – **Драгунов Віталій Вікторович** – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального процесу
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Віктор ЗАВТУР